

tusára épül. Két ellentétes világ összecsapása nyilvánul meg a lelkek harcában. A tragikum sokféle variánsa található meg Shakespeare-nél: például Hamlet bukásáért a kizöklent idő, a társadalom a felelős, Macbeth bűnei saját hibái. Nyilvánvaló, hogy a tragikai vétség elvével valamennyi Shakespeare-hős tragikumát nem lehet megmagyarázni. — Hozzáfűzzük ehhez, hogy a mi Világost követő Shakespeare-kritikánk is itt vált egyoldalúvá: a kor morális hangoltságából következően s a német moralista kritika hatására is, sablonba merevítette az arisztotelészi s az azt megújító lessingi vétség-fogalmat, s annak csak egy lehetséges változatát favorizálta. Gyulai, Salamon, Greguss szerint minden Shakespeare-hős tragikailag vét, ezért bünteti az erkölcsi világrend. S amíg a reformkori kritikában a „Hamlet” került előtérbe, Salamonnal az „Othello” és a „Macbeth”.

A korreferensek közül *Hankiss Elemér* a „Hamlet”-értékelés kialakulásának történeti fázisairól beszélt, arról, hogy az egyes korok közönsége, kritikusai, világnézetüknek megfelelően, hogyan értelmezték e művet. *Ruttkay Kálmán* a Kisfaludy Társaság magyar Shakespearejének kiadásáról, *Arany*, *Petőfi*, s főként *Vörösmarty* fordításainak filológiai problémáiról szólt. *Solt Andor* — szinte külön tanulmányban — a magyar felvilágosodás (Péczei, Csokonai stb.), majd a romantika, elsősorban *Vörösmarty* Shakespeare-kritikájáról értekezett, s azt a szerepet vizsgálta, melyet Shakespeare töltött be a magyar dramaturgiai és esztétikai közgondolkodás alakulásában az említett korban.

Rigó László

Egyetemtörténeti symposium

Krakkó 1964. május 6—8.

A krakkói Jagello-egyetem alapításának hatszázadik évfordulója alkalmából a Nemzetközi Egyetemtörténeti Bizottság (Commission Internationale pour l'Histoire des Universités) három napos tudományos ülésszakot rendezett a jubiláló egyetemen. A symposium témaköre (a krakkói egyetem és az európai egyetemek története) meglehetősen tág és általános volt, az előadások többségének tárgya alapján azonban a közép-európai egyetemek (Prága, Krakkó, Bécs, Pécs) alapításának, valamint az európai egyetemek reneszánsz korszakának a kérdései álltak az érdeklődés középpontjában. A konferencián lengyel, szlovén, csehszlovák, német, osztrák, olasz, svájci, francia, amerikai és magyar tudósok vettek részt; Magyarországot *Szekely György*, *Kovács Endre* és e sorok írója képviselte, *Kovács Endre* előadást is tartott „Die Gründung der Universität von Pécs und ihre Bedeutung für die ungarische Kultur” címmel.

A krakkói egyetemtörténeti symposium, noha egyértelműen történeti-művelődéstörténeti jellegű összefoglaló volt, a magyar irodalomtörténet kutatója számára is sok tanulságot nyújtott. Hiszen az egyetemtörténet az irodalomtörténetnek is elsőrendűen fontos segédtudománya, különösen a középkor és a reneszánsz korszakának az esetében. E korok műveltségének, tudományának legfőbb kisugárzó központjai az egyetemek voltak, az írók jelentékeny része egyetemet végzett emberek közül került ki, s munkásságuk rendszerint egész életükben magán viselte az egykori alma mater ideológiai, izlésbeli hatásának jegyeit. Az egyetemek alapos ismerete nélkül ezért nem is képzelhető el a középkori és reneszánsz irodalom színvonalas kutatása. Mivel pedig a középkori magyar egyetem-alapítások nem vezettek tartósan sikerre, s a magyar diákok a külföldi egyetemekre tódultak, a magyar irodalomtörténetírás az európai egyetemtörténetben különösen érdekeltté vált. A régebbi kutatás le is vonta ennek az adottságnak a konzekvenciáit, nagymértékben hasznosította a külföldi egyetemek történetére vonatkozó vizsgálatok eredményeit, s jórészt feltárta a magyar diákokról fennmaradt adatokat, emlékeket. Az utolsó évtizedben ez az érdeklődés azonban sajnálatosan lehanyaglott, s jóformán *Kovács Endre* frissen megjelent ügyes és hasznos összefoglalása („A krakkói egyetem és a magyar művelődés”) az egyetlen önálló munka, mely e tárgykörben magyarul napvilágot látott. Komoly felelősség terheli e téren történettudományunkat, mely a művelődéstörténeti feladatokat jó ideig mostohán kezelte. Ezzel magyarázható, hogy a középkori magyar egyetem-alapítások kérdésének a vizsgálata sem haladt nálunk előre, holott — a mostani symposium tanúsítja — a nemzetközi tudomány ezeket igen jelentős eseményeknek tekinti. Sőt egy kissé az volt a benyomásunk, hogy a külföldi tudósokat a pécsi, óbudai, pozsonyi egyetemek ügye jobban is érdekli, mint hazai tudományunkat. Az első komoly tanulság ennek a negatívumnak a konstatálása, mely talán munkára fog ösztönözni a jövőben. Ez annál inkább szükséges, hiszen közeleg a pécsi egyetem alapításának hatszázadik évfordulója (1967), amikor a magyar tudományunk feltétlenül komolyabb eredményekkel illik majd előrukkolnia.

Az előadásoknak egy kisebb sorozata a reneszánsz-kor egyetem-konceptiójával foglalkozott. A vezető referátumot *Sven Stelling-Michaud* (Genf), a Nemzetközi Egyetemtörténeti Bizottság elnöke tartotta, „La conception des universités à l'époque de la Renaissance”

címmel. Ehhez csatlakozott *Jacques Le Goff* (Párizs) és *Max Steinmetz* (Lipcse) előadása a reneszánsz-kor francia, illetve német egyetemi viszonyairól, s ebben a sorban fellett volna elhangzania *Eugenio Garin* (Firenze) referátumának is az olasz reneszánsz egyetem-konceptiójáról. Nagy kár, hogy Garin, az olasz reneszánsz és humanizmus legkiválóbb tudósa nem tudott eljönni, s így csak előzetesen elküldött bő téziseiből nyerhettünk fogalmat tervezett előadása gazdagságáról és színvonaláról. A reneszánsz-kor európai egyeteméről tartott előadások különösen a reneszánsz és humanizmus periodizációja szempontjából voltak igen érdekesek, ugyanis az irodalom ideológiai, tudományos összefüggéseit oly nagy mértékben meghatározó egyetemeknek a fejlődésében a humanista szakasz világosan körülhatárolható, s főként pontosan elválasztható a középkorítól. Ez utóbbi kérdésnek valamennyi előadó nagy figyelmet szentel, úgyhogy — főként Stelling-Michaud referátuma és Garin tézisei alapján — e periodizációs kérdésekről egészen világos kép alakult ki. E szerint a középkori egyetemeknek humanista intézményekké való fejlődése Itáliában a XIV. század második felében kezdődött meg, Itálián kívül azonban csak a XV. század második felében, míg a közép-európai egyetemeknél valójában csak 1500 körül. E gazdagon dokumentált megállapítások teljes összhangban vannak azokkal a hazai eredményekkel, melyek — az intenzív itáliai kapcsolatokkal összhangban — a magyar reneszánsz kezdeteit a XV. század derekán vélik felismerni, szélesebb kibontakozását és virágzását pedig csak a XVI. század eredményének tartják.

Ezek az általános fejlődéstörténeti összefüggések természetesen a magyar középkori egyetemek helyét és jellegét is segítenek meghatározni. Nem lehet kétséges, hogy a magyar egyetemekkel — s különösen az 1367-ben alapított pécsivel — kapcsolatban teljesen indokolatlan humanizmus emlegetni. Ezért egy kis szépséghibának tekinthetjük, hogy *Kovács Endrének* a pécsi egyetemről tartott előadása — ha megfelelő óvatossággal is — a korábbi szakirodalomból átvette a pécsi beszédek humanista elemeiről szóló téves felfogást, valamint a XIV. század második fele magyar kultúrájának korai reneszánszként való elsietett minősítését. Ettől eltérően *Kovács Endre* előadása sikeresen teljesítette feladatát, pedig nem volt könnyű dolog a rendelkezésre álló rendkívül kevés forrásanyag alapján áttekintő képet rajzolni erről az oly fontos, de sikertelen kísérletről.

Kovács Endre előadásán kívül *Vetulaní* lengyel professzor hozzászólása érintette érdemben a pécsi egyetem kérdését a közép-európai egyetemek pápai alapítóleveleinek összehasonlító elemzése során. Új magyar vonatkozású ismeretek közlése pedig *Gábrriel Asztríknak* (Notre Dame, USA) köszönhető, aki *Kovács Endre* előadásához fűzött hozzászólásában arról számolt be, hogy adatgyűjtése szerint a XIV. század hatvanas éveiben éppen a pécsi egyházmegye területéről járt a legtöbb magyar diák külföldi egyetemeken, ami bizonyos magyarázatot szolgáltat arra a sokat vitatott kérdésre, miért éppen Pécsét állították fel az első magyar universitást. Magyar vonatkozású újdonságokat tartalmazott *Gábrriel Asztríknak* a középkori egyetemek ikonográfiájáról tartott rendkívül érdekes előadása is („Iconographie universitaires comme source historique”). Bemutatta többek között az óbudai egyetem eddig ismeretlen címerét, egy német kódexből. Figyelemre méltó, hogy a címer a prágai egyetemével együtt látható, s hasonló is hozzá. Felvetődhet a gondolat, vajon a császár és az itt tevékenykedő, s az egyetemet is irányító Branda Castiglione bíboros nem a huszadi szellemű prágai universitas ellensúlyozására igyekeztek-e az óbudait fejleszteni, s annak 1405. évi újjászervezése nem ezzel a szándékkal kapcsolatos-e. Láthatunk ennek az előadásnak a keretében a pécsi egyetem magyar nemzete könyvének a miniatúráit is, ezek közül az egyik Szent Lászlónak a leányrablókunna vívott küzdelmét örökíti meg, újabb bizonyítékát szolgáltatva e történet népszerűségének.

A krakkói symposium sikeres és tanulságos munkáját sajnos beárnyékolta elnökének, egyben a Jagello-egyetem rektorának, *Kazimierz Lepszy* professzornak a kényszerű távolléte. Bár a jubileumi ünnepségeken két alkalommal láthattuk még őt, a betegség, mely az általa hallatlan energiával előkészített és oly fényesen sikerült ünnepség-sorozat idejére ágyhoz kötötte, nem sokkal később végleg elszóltította szeretett egyeteme éléről. Személyében a reneszánsz és reformáció kiváló tudósa, a lengyel-magyar tudományos együttműködés fáradhatatlan szervezője, a magyar reneszánsz-kutatók őszinte és kedves barátja távozott el a lengyel és a nemzetközi tudomány életéből.

Klaniczay Tibor

Vajda János összes műveinek kritikai kiadása

Egymásután hagyják el a sajtót az Arany-, Vörösmarty-, Jókai-, és Mikszáth-kritikai kiadás kötetei. Gondolom, a tájékozott, szakmabeli olvasó sejtí, milyen rögs és milyen kelep-cékkal teli az út, amely egy-egy kötet megjelenéséig vezet. Tudományos életünk szerencséje, hogy a szerkesztők és munkatársak ezt előre nem sejtik, csak munka közben veszik észre,